

Centrul pentru Jurnalism Independent

STIMULAREA GÂNDIRII CRITICE A JURNALIȘTILOR

- Dileme etice și editoriale -

STUDII DE CAZ DIN PRESA ROMÂNEASCĂ

6. Reporter incognito

Proiect finanțat de:

**Ambasada Regatului Țărilor de Jos
- prin programul MATRA -**

Ambasada Statelor Unite ale Americii

București
2007

Această broșură a fost realizată în cadrul proiectului **Stimularea Gândirii Critice a Jurnaliștilor**, coordonat de **Centrul pentru Jurnalism Independent** și finanțat de **Ambasada Regatului Țărilor de Jos prin programul MATRA și de Ambasada Statelor Unite ale Americii**. Scopul proiectului a fost de a stimula dezbaterile critice atât în procesul de predare a eticii în școlile de jurnalism, cât și în redacții, ca parte a procesului de decizie editorială. Astfel, regulile deontologice își vor regăsi reflectarea firească în conținutul produsului jurnalistic și nu vor mai fi privite ca simple elemente de teorie a presei.

Cele 9 broșuri editate în proiect le propun spre dezbateri studenților, jurnaliștilor și celor interesați de etica jurnalistică mai multe cazuri culese din presa românească. Cazurile sunt grupate pe teme.

Demersul nostru nu își propune să critice un ziar, o televiziune sau un ziarist anume. Cazurile au fost alese pentru valoarea lor de exemplu și pentru că ofereau un context foarte bun pentru a discuta o anumită problemă etică și implicațiile ei editoriale. Suntem convinși că multe alte exemple pot fi identificate și îi îndemnăm pe cei care folosesc aceste broșuri ca instrument de lucru să nu ezite să le menționeze și să le dezbată public.

Abordarea noastră este una dilematică – lăsăm intenționat fără răspuns întrebările etice pe care le ridicăm -, dar este și una critică de multe ori - nu ne ferim să exprimăm opinii față de comportamentele jurnalistice pe care le invocăm. Vă invităm să faceți același lucru când citiți aceste broșuri. Fiți și dilematici și critici și exprimați-vă opiniile proprii.

Autori:

Liana Ganea
Alexandru Brăduț Ulfmanu

Coordonator editorial:

Ioana Avădani

Coordonator de proiect:

Mihaela Danga

Mulțumiri: Ștefan Căndea, Gabi Dobre, Dan Mihai, Cătălin Tolontan

© **Centrul pentru Jurnalism Independent**

Adresa: Bvd-ul Regina Elisabeta nr 32 (52), etaj 1
sector 5

București, România

Tel./Fax: 021-311 13 75

www.cji.ro

Expunerea temei:

Cazul ridică mai multe probleme etice: când este justificată filmarea cu camera ascunsă, când este justificată transformarea jurnalistului din observator în actor, care este responsabilitatea jurnalistului în a proteja victimele infracțiunilor.

Descrierea faptelor:

La începutul anului 2003, emisiunea 'Reporter Incognito', produsă de *Evenimentul Zilei* pentru *Prima TV*, difuza două episoade realizate în colaborare cu Centrul Român pentru Jurnalism de Investigație. Cele două episoade atrăgeau atenția asupra problemei prostituției în București, cu tot ceea ce include acest fenomen grav: proxenetism, trafic de ființe umane, indiferența și chiar complicitatea unor polițiști, complicitatea și participarea la profit a altor terți. Pentru a ilustra acest subiect, trei jurnaliști de la Centrul Român pentru Jurnalism de Investigație au decis să filmeze cu camera ascunsă. Unul dintre ei pretindea că este străin și vorbea numai în engleză, ceilalți doi jucând rolul a doi amici din România care încearcă să îl asiste în găsirea unei prostituate. Într-unul dintre episoade, cei trei au pretins că vor să cumpere o fată pentru ca străinul să o ia cu el. Într-o primă fază au negociat cumpărarea (au văzut fata, au negociat prețul și condițiile), dar au plecat fără a finaliza tranzacția. După câteva zile s-au reîntors la cel care intermedia vânzarea, 'Piciu', și au decis să ducă tranzacția până la capăt. Pentru 400 de dolari au cumpărat o fată despre care li s-a spus că ar avea 19 ani. Fata nu avea acte. Au luat-o cu ei și au dus-o la un adăpost pentru femei traficate. Inițial i-au pus întrebări despre cum a ajuns la casa de unde au cumpărat-o, de unde venea, care e numele ei real, de ce nu a încercat să fugă. Apoi i-au spus că se află în

sediul unei organizații care se ocupă de femeile traficate. În film singurele fețe blurate au fost cele ale jurnaliștilor (cu excepția unor pasaje în care și fețele acestora se văd accidental).

Într-un al doilea film cei trei jurnaliști au plătit o prostituată pe care au dus-o într-o cameră de hotel pentru a demonstra cum unii bodyguarzi sau recepționere de hotel devin complici la prostituție¹.

Probleme etice:

Filmele au urmărit expunerea unor probleme de interes public major: prostituția și traficul de ființe umane, indiferența și chiar colaborarea unor reprezentanți ai statului. Totuși, au fost mijloacele de investigație alese de jurnaliști cele mai potrivite?

Este filmarea cu camera ascunsă o metodă de investigație jurnalistică acceptabilă din punct de vedere etic?

Filmarea cu camera ascunsă este o practică folosită uneori de jurnaliști pentru a-și ușura munca. Aceasta presupune de cele mai multe ori și ascunderea identității sau a profesiei celui care o folosește. Cu alte cuvinte, jurnalistul nu se va identifica drept jurnalist în comunicarea cu cei pe care îi filmează. Aceasta presupune un rabat de la valori jurnalistice fundamentale: promovarea adevărului, informare corectă, transparență. Problema care se ridică este dacă acest rabat este acceptabil din punct de vedere etic sau nu.

O primă întrebare la care trebuie să răspundem într-o astfel de situație este dacă investigația jurnalistică ar fi putut fi făcută și fără filmarea cu camera ascunsă și ascunderea identității jurnaliștilor. Dacă jurnaliștii ar fi filmați cu camera la

---

¹ Filmele pot fi vizionate pe www.crji.org, secțiunea video.

vedere nu ar fi ilustrat în mod atât de direct o realitate dură, dar ar fi obținut interviuri cu reprezentanți ai statului, cu reprezentanți ai unor ONG-uri sau cu femei traficate care au fost scoase din sistem și care, toate, ar fi dat o idee clară, argumentată, susținută de cazuri și statistici a dimensiunilor fenomenului.

Pe de altă parte, ce au reușit jurnaliștii prin filmarea cu camera ascunsă a fost expunerea dură a unei realități despre care cei mai mulți oameni nu au nici cea mai vagă idee. Imaginile au avut un puternic efect emoțional, iar efectul scontat a fost atins. Publicul a fost purtat pe urmele unor „cumpărători” de fete, a pătruns în locuințe insalubre, a văzut cum este evaluată o fată (dezbrăcată în frig pentru a fi verificată), a participat la negocierea prețului pentru care o ființă umană poate fi cumpărată definitiv („*Îmi dă 300 de parai și face ce vrea cu ea. ... O ia de tot... Face ce vrea cu ea. O îmbracă, o încălță, o ține pentru el...*”, după cum spune la un moment dat „Piciu”, vânzătorul). Probabil că o ilustrare mai clară și mai greu de uitat a acestui fenomen nu era posibilă din punct de vedere jurnalistic. Jurnaliștii au tras un semnal de alarmă asupra faptului că autoritățile nu fac suficient pentru a eradica această problemă (ba chiar o tolerează și profită de pe urma ei prin unii reprezentanți).

Acest lucru nu înseamnă că filmarea cu camera ascunsă este justificată în orice context. În anii trecuți, devenise o modă la emisiunile de știri ale televiziunilor private ca reporterii să filmeze cu camera ascunsă pentru a ilustra diverse subiecte: un taximetrist care nu vrea să pună aparatul de taxat, o mică șpagă luată de un funcționar, etc. Folosirea excesivă a filmării cu camera ascunsă pentru tratarea acestor subiecte, care ar fi putut fi ilustrate și altfel, făcuse ca acest mijloc de investigație jurnalistică să cadă în derizoriu. Și toate acestea în condițiile în care jurnalismul de investigație, în adevăratul său înțeles, lipsea aproape cu desăvârșire de pe ecranele televizoarelor.

Colectarea informațiilor: Jurnalistul va obține informații în mod deschis și transparent. Folosirea tehnicilor speciale de investigație este justificată atunci când exista un interes public și când informațiile nu pot fi obținute prin alte mijloace. Se recomandă ca utilizarea tehnicilor speciale de investigație să fie menționată explicit în momentul publicării informațiilor.

A fost decizia de a cumpăra o fată de la proxenet o decizie acceptabilă din punctul de vedere al eticii jurnalistice? A fost decizia de a plăti pentru a' închiria' o fată și a o duce într-o cameră de hotel o decizie etică?

În decursul primului reportaj, jurnaliștii decid să meargă până la capăt și să cumpere o fată. Inițial negociaseră prețul și condițiile, dar se opriseră înainte de cumpărarea efectivă. Ulterior au decis să se întoarcă și să ia o fată. Pentru că aceea pe care o negociaseră inițial nu mai era disponibilă, au căutat împreună cu vânzătorul "Piciu" o alta și, în cele din urmă, au cumpărat una, pentru 400 de dolari. Acest gest poate fi considerat excesiv din punctul de vedere al eticii jurnalistice. Jurnalistul trebuie să fie un observator al realității sociale. El influențează realitatea prin ceea ce publică, nu prin acțiuni directe. Pentru jurnaliștii implicați cumpărarea fetei a constituit un mod de a ilustra dimensiunile fenomenului. Același lucru s-a întâmplat și atunci când au plătit pentru 'închirierea' unei fete, pentru a arăta cum recepționerele și paznicii unor hoteluri colaborează la fenomenul prostituției. Însă banii plătiți de jurnaliști, și în cazul cumpărării și în cazul 'închirierii', au sfârșit în buzunarele unor proxeneți, au intrat practic pe piața neagră. Jurnaliștii implicați în acest caz au explicat ulterior procesul de deliberare prin care au trecut. Ei au hotărât să nu mai povestească despre lucruri, ci să arate că

---

² www.cji.ro

ele chiar se întâmplă. Iar în cazul cumpărării fetei, ei au considerat că au salvat o viață.

În urma difuzării filmului de către *Prima TV* „Piciu” a fost arestat.

Este etică difuzarea imaginilor victimelor infracțiunilor?

În filmul difuzat de *Prima TV* fața fetelor nu este acoperită. Jurnaliștii de la CRJI au explicat că acest lucru a fost rezultatul faptului că editarea a fost făcută de *Evenimentul Zilei* și *Prima TV*. Unele dintre persoanele care apar în film sunt fete care se prostituează, probabil, cu buna știință. Alte fete sunt serchestrare și la mâna proxeneților. Se poate argumenta că este de interes public să vedem fața unei prostituate. S-a argumentat în acest fel în cazul unei prostituate infectată cu HIV a cărei față a fost arătată la știrile din *prime time* și cu scopul de a-i preveni pe cei care intraseră în contact cu ea. Un contra argument este că ea era o persoană bolnavă, deci identitatea ei trebuia protejată dacă nu există acordul ei ca această informație să fie făcută publică sau dacă nu se demonstrează că există un interes public superior. În plus, astfel de fete sunt victime ale unor infracțiuni (proxenetism, viol), iar normele etice și legale impun protejarea identității acestor victime, atunci când nu există acordul scris al persoanei care să permită dezvăluirea identității ei (vezi de ex. Codul de Reglementare în Audiovizual³ pentru victime ale violurilor, victime minori).

CODUL ETIC ELABORAT DE CONVENȚIA ORGANIZAȚIILOR DE MEDIA

Respectarea drepturilor omului: Identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, cu precădere cele ale agresiunilor sexuale, nu trebuie să fie dezvăluită, cu excepția situației în care există acordul acestora sau când un interes public major prevalează.

---

³ www.cna.ro, Art. 35 din Cod.

De același regim beneficiază și persoanele defavorizate (bolnavi, persoane cu dizabilități, refugiați, etc.).

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Dați exemple de situații în care filmarea cu camera ascunsă sau ascunderea identității de către un jurnalist (folosirea unei identități false) ar putea fi justificată.
2. Argumentați în favoarea ideii că jurnalistul nu ar trebui să își ascundă niciodată identitatea.
3. Este sustragerea de documente, care au un conținut de interes public, justificată din punct de vedere etic?
4. Este acceptabilă din punct de vedere deontologic plata pentru obținerea de informații?
5. Este permisă difuzarea identității unei prostituate care este infectată cu HIV, chiar dacă această persoană nu și-a dat acordul?

Declarație:

Ștefan Cândea, unul dintre jurnaliștii CRJI autori ai filmărilor, dă detalii legate de deciziile etice și jurnalistice pe care le-au luat pe parcursul anchetei⁴:

"De ce ne-am hotărât să o cumpărăm

În primă instanță am hotărât să nu cumpărăm fata, tocmai pentru că ar fi însemnat să băgăm bani în buzunarul peștelui. În plus nu știam ce să facem cu ea după ce o cumpăram. Pe urmă am discutat despre posibilitatea ca fata să

---

⁴ Declarație acordată redactorilor acestui material în septembrie 2007.

fie dusă într-un adăpost special pentru victimele traficului de ființe umane. La momentul respectiv nu se făcuse în România un film cu un astfel de subiect (și din câte știam noi nu se făcuse nici afară), așa încât eram motivați de ideea de a arăta un astfel de târg de la un capăt la altul și nu doar a ne limita la posibilitatea / intenția unui pește de a vinde o fată definitiv. Ne-am gândit că nu este credibil un film în care vorbim despre un pește care s-a arătat dispus să ne vândă o fată definitiv, pentru o anumită sumă, iar noi să nu mergem până la capăt. Poți găsi pe stradă sute de persoane care-ți pot promite pentru bani orice, dar în momentul în care le aduci banii să se răzgândească sau să îți ia banii și să plece.

Pentru episodul cumpărării fetei am angajat o echipă de bodyguarzi care ne-au însoțit tot drumul, într-o mașină separată. Peștelui i-am prezentat bodyguarzii de la început și i-am spus că străinul se simte mai în siguranță așa.

De ce documentarul este incomplet

Filmul ar fi trebuit să conțină o mică parte din filmările cu camera ascunsă și mult mai multe cadre luate cu o cameră normală. Este un nonsens să faci un film de 30 de minute exclusiv cu camera ascunsă. Un astfel de produs este nul din punct de vedere al televiziunii. Din cauza bugetului limitat, EVZ a luat decizia că nu va investi și în filmări cu camera normală. Lucru cu care noi nu am fost de acord, însă nu am mai avut un cuvânt de spus. Cu puțin timp înaintea difuzării filmului ne dădusem demisia de la EVZ.

De ce camera ascunsă

Era imposibil să documentăm pe video vânzarea/cumpărarea unei femei, adică o infracțiune, fără să folosim camera ascunsă. Era imposibil să demonstrăm că un astfel de comerț exista în București, fără să filmăm. Și, în astfel de cazuri care implică lucru în lumea interlopă, folosirea camerei ascunse nu este cel mai la îndemână lucru. Cel mai ușor era să facem un interviu cu un proxenet, cu spatele la cameră, în contre jour, care să povestească tot ce se întâmplă în domeniul prostituției. Era cel mai rapid și simplu lucru de

facut. Lucrul cu camera ascunsă în lumea interlopă comportă foarte multe riscuri pentru jurnaliștii implicați. De aceea planificarea este foarte importantă. Se adaugă evenimentele neprevăzute și problemele tehnice care pot interveni. Ni s-a întâmplat de multe ori ca sunetul să nu funcționeze, sau imaginea să fie luată aiurea sau pur și simplu să se termine bateriile de la frig. Pentru astfel de situații trebuie să inventezi pe loc pretexte ca să te întorci și să mai filmezi o dată întreaga discuție / negociere. În concluzie, alegerea camerei ascunse nu a fost cea mai ușoară cale pentru noi, ci dimpotrivă. Singurul argument pentru folosirea camerei ascunse și nementiunea calității noastre de jurnaliști a fost interesul public pentru ca astfel de fapte să fie documentate și prezentate telespectatorilor și autorităților.”